

(המשך מעמוד 21)

ארץ ישראל. לזים, שלא היטיבו להכיר את אלכסנדר פן, האמיתי, את אישיותו המורכבת על כל צדדיה — היו הנשים והיין שני מאפייני העיריים.

מי לא הכיר את חברה טראסק של אותם הימים? אנשירות, אמנים וסתם חלוצים פשוטים, שהתקבלו לכוהמה בזכותה של הפרוטה שהינה מצוייה בזכרונם — ושחסרה כליכך לבני החבורה עצמם — בידי אלה היתה מופקדת או רוחה של תלמידי.

מקומות המיפגש העיקריים היו בתי הקפה, שלג לבנון, כסיה, קנקן ואחרים, שבהם אפשר היה לשנות המש כוסות תה בגרוש וחצי, ולשחק שח עד אור ה

בוקר, הפכו לעיתים קרובות במות לזוי כוחים סוערים בענייני שירה, ולמעשי קונדס. שירה ספוטנית, המתחזקת מכוחן של כמה כוסות משקה, היתה תופעה שירגתית באותם ימים.

רק טבעי היה שאלכסנדר פן, הבהמתי האמיתי, שהמסגרות החנוקות של המוסר הפרויטני לא היו לפי מידתו, יתפוך עד מהרה לברבית ולרוח חיה בקרב החבורה, שלתעלוליה יצא שם בעיר.

כמו שללה באותו ערב פורים של שנת 1930, שבו הלכה החבורה להבימה כדי להשתתף בנשף מסכות. אחרי לילה שלם של ריקודים וחתייה, כשיצאו מן הנשף, היו החבורים שתיים, במסוקם ללכת הז

ביתה כמו שאר הקהל, הלכו לרחוב יבנה, שם היה להם חבר, העירו אותו ואת אשר תו וביקשו שיכין להם משהו לאכול.

פן לבש באותו ערב סמוקינג הגיגי, אותו שאל מאהרון מסקין לצורך התחפור שת. היה שם בור סיד פתוח, וכשיצא ה

משורר השתוי מביט חרוז, צעד הישר לתוך הבור ונפל לתוכו.

מסקין, כמוכן, לא כעס בגלל החליפה היקרה שהושחתה. מי רב באותם ימים בגלל עניינים מסוג זה?

שני חברים

ני חברים טובים היו אלכסנדר באותה תקופה: האחד באייקובסקי, גני רוסי גבהקומה, שהיווה את חלקה השלישי של שלישיית פן-טומקין-בייא-קובסקי. שלישייה זו הצטיינה בגובה קר מתה וביפי חווארה.

השני היה זלמן גלר, שנקרא בחבורה זלמן הגנב, בגלל הציולנט שהיה גונב מן המאמיות ומביא לשלג לבנון. שם חנב כו לו החברים הרעבים. אחרי שגמרו לאכול, היו הולכים להתחזיר את הסירים, פעם הלכו שן, זלמן, המשורר שמתה אייוון ואחרים לאכול במרתף כרחוב אלני

בי, כבעלתו של יהודי אדוק, בכיסם לא היתה כמוכן פרוטה. ישבו ואלכו ארוחה חגיגית, וכל מי שהזדמן לאותו מקום בא והצטרף לשולחן, כשהסתיימה הארוחה, החלו לטכס עצה בקשר לתשלום.

ניגש זלמן ליהודי ושאל על המחיר, הארוחה הסתכמה בשבע לירות, סכום גדול ביותר באותם הימים.

אמר זלמן לפן: תשלם אתה. תשלם אמר פן לחבר שישב לידו: "תשלם אתה."

"לוא הייתי יודע שאין לך כסף, לא הייתי בא איתך," אמר זלמן לאלכסנדר.

"הזמנת אותנו, אז באנו." לא נותרה לפן ברירה, אלא להציע את מעילו, שלמעשה היה שווה רק שבעים גרוש, כפיקודו, עד שימצא הכסף לתש

לום. הימים היו ימי חורף, והיהודי, שידע שפן זקוק למעילו, הסכים. הרבה אפשרויות ממילא לא היו לו.

לפני שיצאו, ביקש זלמן מהיהודי הלואה של חצי לירה, כשהלך יצא לחדר השני, לבש זלמן את מעילו של פן מחדת לשלו, ויצא מהמסעדה.

בדרך שאל אותו פן: "מה יהיה עכשיו?"

אמר לו זלמן: "אל תדאג. אנחנו עוד נאכל על חשבונך."

למחרת חזרו לאותו מרתף, והזמינו ארוכה בשמונים גרוש. בסופה, אמר זלמן ליהודי: "תן לי בחזרה את המעיל, ואשר

לם לך את החוב מאתמול." הלך היהודי בשמחה להביא את המעיל, ונחרד חרדה גדולה: המעיל איננו, סופו של דבר, שפיצה את החברים בשתיים חצי לירות, והסילסוף יושב.

ככל ימות השנה היה פן לובש מכנסי קטיפה, מגפיים, רובשקה מבד

משי, ולמתניו חבל. אחרי שלגם כמה כוסיות, הנה מתחיל לשיר ולדקלם את שיריהם של ייסני ומאיקובסקי, בקולו העמוק שהתפרסם ביופיו.

ב-1928 עזבו כמה מחברי טראסק את העיר, והלכו לשיר אבריק, שם הקימו קבוצת רועים. פן היה מגיע לשם לעיתים קרובות, לפעמים בלי נעליים, לפעמים בלי מעיל, תמיד חיכה לו שם כבש, ש

בשרו מיצלה היטב, וחבורה עליוה. תוך צאות הביקורים: השיר המפורסם על גבעות שיד אבריק.

פן הירבה לנדוד בארץ, הוא היה הר ראשון שהנהיג קריאת שירים בפומבי, ונהג לעבור בקיבוצים ולהקריא שם את שיריו.

הוא הירבה גם לשתות משקאות חרי-פים, למרות שלא רק הוא, כולם שתו או, כל אחד לפי דרכו. אברהם שלונסקי היה לוגם את כוסות הקוגיאק שלו באי-טיות. פן היה גומר אותן בתנופה אחת.

תלותו באלכוהול גם היתה גדולה יותר, יחד עם זאת מעולם, לא ראו אותו שיכור.

"אני משתדל לא להתבוזת," אמר שנים רבות אחר כך, כשהאלכוהול כבר הפך להיות סממיות לגופו חולה הסכרת, "גם כשמשתכרים, צריך לדעת לשמור על רמה."

רק מעטים ידעו, באותן פעמים בהם נראה פן שוכב על הרצפה מחוסר הכר, רה, כשאיש אינו נעצר לידו, מכיוון ש

נראה היה שהוא המום מעודף שתיה — כי היה למעשה בהלם של מחלת הסכרת, הנגרם מעליה גדולה בלחץ הדם.

ביאליק היה מורו לעברית. למטרה זו, היה הולך אליו ברגל מרחובות תל-אביב, ביאליק גם הכניס אותו לסוד ה

תלמוד והמשנה, בהם הפך פן לבקי. אבל הראשון שקירב אותו לשירה ה

הפך להיות משורר הפרולטריון, אימץ לו את הצורה הנאומית של שירה שאיפיינה את שירתו של המשורר הרוסי מאיקובסקי. סקי, באותה תקופה ראה פן את עצמו כמאיקובסקי של השירה העברית.

משפחה ראשונה

נות השלושים בארץ-ישראל עמ' דו בסימן נטישת המושבות השירי בה לעיר הגדולה, כדי לעבוד שם בבניין בשעות היום, ולנהל ויכוחים פוליטיים וספרותיים בשעות הלילה. נרבים אחרים, עזב גם אלכסנדר פן, יחד עם אשתו בלה ובתו זרובבלה, את הקבוצה העירה.

אשתו היתה שוב בהריון, ונתן אכסל-רוד, ידידו של פן עוד מתקופת עבודתם המשותפת בתחום הראיוני ברחובות, סי

דר לזוג דירה בשכונת מונטיפיורי. כאשר נולד להם בן, קרא לו אלכסנדר בשם אדם. התינוק לא האריך ימים, מחר לה קשה שמה קץ לחייו.

גם לידידיו הקרובים קשה היה לעמוד על תגובתו של המשורר, שהפגנות רג-שנות היו ורות לרוחו. הוא רק ביקש מאכסלרוד שיצלם את גופת בנו, כדי להציקה את יופיו.

מותו של הבן היה מכה אחרונה לחיי הגישואין שלו הזוג. בלה, שלא יכלה לעמוד עוד במיזגו הסוער של בעלה, ב

היעדרויות הממושכות מהבית ובהרפת-קאות האהבים שלו, החליטה להיפרד.

גם אחרי גירושו המשיך פן באותו אורח-חיים ששילב יצירה רוחנית עם מחסור כלכלי, ועם לילות ארוכים של יין ונשים.

לעיתים מזומנות היה מגיע לבית ידידו

האברים

היה זה הולם את זמותו הסגונית המופלאה של המשורר, שלמרות היותו בן תקופה שחלפה ונשכחה, השתתפו בהלווייתו גם עעירים רבים, ששירתו דיברה אליהם למרות פער הדורות. בתמונה (מימין לשמאל) המשורר יאיר הורוביץ, המשורר דויד אבידן, אשתו לילי, והמשורר והשחקן הוותיק אברהם חלפי, בהלווייתו של המשורר אלכסנדר פן.

עברית, והדפיס את שיריו, היה המשורר אברהם שלונסקי, שהתרגם משיריו של הצעיר כבר בפגישתם הראשונה. הציע לפן: "אני אתרגם את השירים ואדפיס אותם." יחד עם זאת, התחיל להשפיע עליו לכתוב בעברית.

פן חש: "אינני יודע מה השפה, טען למרות שהעברית כבר היתה שגור רה בפיו באותה תה, וגם אין העברית מסוגלת לבטא את עוצמת החוויות של האדם המודרני." הוסיף.

"העברית מסוגלת לכול," אמר לו שלונסקי, "הראה לו איך אפשר לתרגם שיר מרוסית לעברית ולשמור על יופיו. אבל זה הכישרון שלך שעושה את זה." התעקש פן.

"אינני יכול לעשות בעברית מה שאין בה," ענה שלונסקי.

כך, במשך תקופה מסויימת, כתב פן את שיריו ברוסית, ושלונסקי היה מתרגם לעברית. עד שהמשורר התרגל לשפתו החדשה, התחיל ליצור בה.

מרגע שנתגלה כמשורר, הצטרף פן לחבורת המשוררים הצעירים, שהניחה את היסודות לשירה העברית החדשה, ושע

ליה נמנו גם נתן אלתרמן ולאה גולדברג. שירתם הושפעה מבחינה צורנית ותוכנית כאחד מהשירה הרוסית של אותם הימים.

התבדלותו של פן מהחבורה באה בעקבות התחזקות נטיותיו השמאלניות. הוא בות

אחרים. הוא שר, הקריא שירים, צייר ציורי-שמן, והקים יחד עם נתן אקסלרוד את האולפן הראשון בארץ לראינוע. אחת משאיפותיו היתה להיות שחקן. הוא עבר בהצלחה מביחניבד באופק, אחת החברות שקמו באותה עת ועסקו בהפקת סרטים, אבל מכיוון שהבמאי לא מצאחן בעיניו, עזב את ההסרטה באמצע. גם מתחום התיאטרון לא משך ידו. ה

הצגה הראשונה שכתב לתיאטרון המטא' טא זכתה להצלחה רבה. אך את השנייה כבר לא סיים. מחזות אחרים שכתב ל

הבימה — לא הוצגו. תקופה מסויימת היה גם חבר בוועדת-הפרוטקטור של התיאטרון הלאומי.

בין השחקנים שאיתם בא במגע היתה גם רובינא, שחקנית, שהגיעה מרוסיה יחד עם הבימה. פן היה אמנם צעיר מ

מנה בעשרים שנה, אבל לא היה בכך כדי למנוע את הרומן שלהם, שהיה מלווה, כדרך אהבות האמנים, במריבות סוערות, כשעמדה הנה ללדת לפן מחוץ לני

שואקי, היתה כל הארץ כמקדחה, הלידה הקשה ארכה חמישה ימים וה

רופאים אמרו נואש לחייה. "היא עלולה למות," אמרו לאלכסנדר פן.

"היא תחיה, ותזכה עוד לקבור את כר לנז," ענה פן. ניבא, ולא ידע מה ניבא, אמונה מופלאה כזו, ומאבק עקשן ב

מוות המתקרב, עתיד היה גם הוא להוכיח, שנים רבות אחר כך, כאשר נלחם ב

מחלת הברזר שפגעה בגופו. עשר שנים מתנה

ת רחל, אשתו השלישית — השנייה בנישואין רשמיים — נשא אלכסנדר פן לפני 38 שנה, היא ילדה לו את בתם השלישית, לה קרא המשורר סינילגה, כשמה של פייה באחת מהאגדות הרווחות באיזור שבגבול רוסיה-שבדיה.

שנותיו האחרונות של פן היו שנים של יסורים ושל בדידות. אם חי את עשר שנות חייו האחרונות, היה זה בזכותה של רחל, אומרים היום הרופאים והחברים.

במשך שנותיו האחרונות — כשבמשך תקופות ארוכות היה מרותק למיטתו בגלל מחלת הברזר שכינסמה בגופו, וש

בגללה נקטעו שתי רגליו — היתה רחל, אחות במצועה, לידו יומם ולילה, כש היא מטפלת בו בסבלנות אינסופית. למ

רות שידעה שהשתיה, במצבו, היא אסון — לא מנעה ממנו את האלכוהול, ביודעה עד מה חיוני הוא לו.

גם בנותיו, זרובבלה וסינילגה לא עזבו אותו במחלתו. אבל היתה זו רחל שישבה ליד מיטתו כל הזמן, הוא היה אהבת חייה — והיא העניקה לו את האהבה הגדולה ביותר, שקיבל אי-פעם מאשה.

אחד ממבקריו הקבועים בבית-החולים, בימיו האחרונים, היה השחקן שייקה אור פיר, שתקופה מסויימת שכב לידו, שייקה היה מביא לפן קציצות ומרק שלידיה, אשתו של שייקה, היתה מכינה בשבילו, אלכסנדר פן זכר, באחת משעותיו ה

אחרונות, בפרץ אחרון של הכרה, שאל לפתע: "איפה השוטר אולאי שלי, עם הקציצות?"

פן ידע שהוא נשכה מלב הציבור, בודד במסדרון של בית-החולים אי כילוב, כשרק מעטים, ביניהם השר יגאל אלון, באים לבקר — חש המשורר ששוב אין איש זוכר אותו.

בהספדים לא רצה, רק קדיש ותהי לים ביקש שייאמרו על קיבורו.

עד הרגע האחרון נשאר משורר, ב

שעותיו האחרונות, ביקש מבני משפחתו, שישבו ליד מיטתו, עט, כוחו הדל כבר לא הספיק לו לכתוב בעצמו, והוא ניסה להכתוב להם את החרוז האחרון, אבל המילים שיצאו מפיו היו בלתי מובנות, ורק מלה אחת נקלטה: שיבתי.

לזכר ידיד

חרי שעברה ההלוויה, השבוע ל

יד בית-הסופר בתל-אביב, מקום בו התכנסו אנשיררו ותיאטרון כדי לחלוק ספר כבוד אחרון — כינס העיתונאי וה

סופר בן-אמוץ את החבורה, והם הריי מו כוס שמפניה לזיכרו.

באותה דרך עצמה נהג פן עצמו לפני כמה שנים, כשנספר חבר והטוב, המשורר רר שמחה אייון, כשהתכנסו אז חבריו הקרובים, אמר:

"נפתח בקבוק משקה, ונשתה לזיכרו של הידיד."

מרות שהיה בעיקרו של דבר משורר, פנה אלכסנדר פן גם לתחומים

מרות שהיה בעיקרו של דבר משורר, פנה אלכסנדר פן גם לתחומים

מרות שהיה בעיקרו של דבר משורר, פנה אלכסנדר פן גם לתחומים